

wej wartości dorosłego niewolnika²⁵, było sumą, która jako cena zdrady Pana Jezusa musiała oburzać tak samych apostołów jak i innych mieszkańców Palestyny.

Ostatni nowotestamentalny fragment zawierający informacje na temat cen, to ustęp w Dziejach Apostolskich /19, 19/, który wspomina o publicznym spaleniu ksiąg magicznych o wartości 50000 denarów. Wydaje się, iż wzmianka ta pozostaje w związku z przekazem Swetoniusza o zniszczeniu z polecenia Oktawiana Augusta 2000 poszukiwanych przepowiedni. Cena jednego egzemplarza wynosiłaby w tym przypadku blisko 25 denarów, co w zestawieniu z ówczesnymi cenami książek pozwala ją uznać za możliwą w warunkach I wieku²⁶.

Zdecydowanie uboższe są informacje tekstów Nowego Testamentu o płacach. W praktyce nasz stan posiadania ogranicza się do zaledwie dwóch, ale niezwykle ważnych wzmianek. Pierwsza z nich - przypowieść o robotnikach w winnicy, zawarta w Ewangelii św. Mateusza /20, 1-16/, informuje, że wynajęci robotnicy otrzymali 1 denara za dzień pracy /denario diurno/. I aczkolwiek nie ma tu żadnej wzmianki o żywności dla pracujących, to można przypuszczać, iż podczas pracy otrzymali 1 lub 2 posiłki. Chrystus Pan porównując apostołów do robotników powiada, że ci ostatni zasługują na taką żywność, jaką otrzymują podczas wykonywanej przez siebie pracy. Wiadomo, że w Palestynie, podobnie jak w Grecji i Rzymie, było to dawnym zwyczajem, choć nie zawsze przestrzegany w praktyce²⁷. Św. Paweł w przemówieniu wygłoszonym w Milecie do przełożonych gmin kościelnych Efezu wspomina, iż pracował na potrzeby tak swoje jak i tych, którzy z nim przebywali /Dz 20, 34/. W liście zaś do tych samych Efezjan /4, 28/ nakazuje temu, który dotychczas kradł, aby pracując udzielał pomocy potrzebującym. Oznacza to, na co słusznie zwrócił uwagę ksiądz Gryglewicz

25 O cenach niewolników zob. m.in. Mrozek, Prix, dz.cyt., 45 nn. Balil, art.cyt., 33 nn.

26 Suetonius, Augustus 31; R. Pankiewicz, Książka a pieniądz. Z dziejów społeczno-ekonomicznych książki w okresie wczesnego cesarstwa rzymskiego, "Meander" 42/1987/ 101.

27 Por. Mt 10, 10; Rt 2, 14; Pwt 23, 25 nn.; Baba Mezia 7, 1; Gryglewicz, art.cyt., 88; A. Cohen, Talmud, Paris 1983, 251.